

Skildring av Kinnekulle

Återutgivning av text från 1884

En publikation från
e-boksbiblioteket.se

Skildring av Kinnekulle.
Återutgivning av text från 1884

av O. v. K.

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-618-1

Copyright © 2020 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du veta mer om berget Kinnekulle som dominerar det mycket platta landskapet vid Vänerens strand.

Du får läsa om de främsta sevärdheterna, dess geologi och du får också läsa om de spännande legenderna om en försvunnen forntida stad.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1884 i tidskriften "Läsning i hemmet för hvar dag i året. Illustrerad svensk familjebok" med rubriken "Kinnekulle".

Texten publicerades under signaturen "O. v. K.". Det här var pseudonym för författaren Erik Oscar von Knorring [1822–1891]. von Knorring var yrkesmilitär från 1840 vid bland annat fältjägarekåren. Skrev senare under sin karriär flera militära läroböcker och var en flitig skribent i olika tidskrifter.

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

Skildring av Kinnekulle år 1884

Den här texten publicerades ursprungligen år 1884 i tidskriften "Läsning i hemmet för hvar dag i året. Illustrerad svensk familjebok" med rubriken "Kinnekulle". Texten publicerades under signaturen "O. v. K." (1822–1891).

Kinnekulle är en invid Kinnevikens östra strand, nordost om Lidköping, belägen höjd, hvilken synes på flera mils afstand liksom en hattkulle öfver horisonten mellan Venern och Skara. Detta märkvärdiga berg reser sig 240 meter öfver Venern och 286 m. öfver hafvet, hvadan man ock från dess öfversta topp, den s. k. Höggullen, har den vidsträcktaste utsigt öfver hela landet från Mariestad till långt bortom Lidköping ända till Venersborg, öfver Vestgötaslätten till Billingen, Mösseberg och Ålleberg, öfver Kållandsö med Leckö slott och Venern med dess ögrupper samt i bakgrunden, såsom en blånande strimma, Dal och Wermland. Berget är bildadt af sex olika lagringar, af hvilka hvar och en intager vidsträckta rymder, åtskilda genom lodräta väggar, vanligen kallade *klevvor*, såsom sandstens-, limstens- och rödstensklevvorna. Kinnekulle har tillföljd af sitt kalkunderlag en yppig, nästan sydländsk växtlighet med vackra sko-

gar och rika åkerfält. Att nämna Kinnekulle är att uppkalla en vegetationsbild, lika anslående för älskare af ett naturskönt sceneri som för botanisten ex professo. I Hellekis' och Råbäcks »munkängar» växa herrliga löfträd af alla arter. Sådana frodas ock litet hvarstans på Kinnekulle, der man äfven finner valnötträd på kalljord, körsbärsträd vilda i skogarne samt till och med vinrankor och mullbärsträd på fritt land.

Bland de många vackra och välbygda herrgårdarne vid foten eller på sluttningen af Kinnekulle nämna vi, i främsta rummet *Hjelm-säter*, en idyll i solljus och blomsterdoft; *Hellekis*, der »blomman på Kinnekulle» ej blott är en myth; *Blomberg*, ett af höga lummiga träd omslutet, mönstergilt jordagods, bildande vid Venerns strand en naturskön tafla, åt hvilken eldiga hästar och surrande bin gifva förhöjdt lif; Råbäck med »M ö r k e k l e f», en underbar grotta, ur hvars bergvägg en klar källa springer fram och ofvanpå hvilken man har den vackraste utsigt, bland annat öfver Kållandsö med Leckö slott, hvilket för resten blänker emot en i solskenet hvarhelst man än befinner sig på Kinnekulles trädgårdslika område. Må vi slutligen ej glömma *Hönsäter*, med sin Stake-saga, sina aristokratiska antecedentia och sin romantik, hvaröfver nu breder sig en af intelligent praktik och spritande humor väfd, lätt slöja.

På södra sidan af Kinnekulle och invid bergets fot ligger, omkring 1 mil från Lidköping, *Husaby kyrka*, en af de äldsta kyrkor i norden, och nära intill hvilken är St. Sigfrids källa, der Olof Skötkonung, omkring år 1000, erhöll det heliga dop, som gjorde honom till Sveriges förste kristne konung.

— — —

Kinnekulle och trakten der omkring är en af de tätast befolkade i riket. Bland denna befolkning uppenbarar sig ett starkt utpregladt religiöst lif. Den har icke samma liflighet i lynnet och måhända ej samma glada lifsåskådning som exempelvis vermlänningen och andra bergsprovinsers inbyggare; men på det stillsamma och nyktra lif, som den i allmänhet för, märkes tydligen det goda som åstadkommits af den höga ståndpunkt, hvarpå folkupplysningen på sjelfva kullen och i den närmaste trakten deromkring nu står. Folkskoleväsendet har der gått mycket framåt. Så finnes inom Medelplana pastorat, hvarinom åtskilliga herrgårdar äro belägna och hvars befolkning endast utgör mellan 1300 och 1400 invånare, icke mindre än *tre* småskolor, *två* folkskolor, en »fortsättningsskola» samt *en* slöjdskola för gossar och *en* för flickor. Förtjensten häraf lär till stor del få tillskrifvas så väl godsegarne inom församlingen, som ock dess nitiske själasörjare, kyrkoherden Anders Skårman. Glädjande, ja snart sagdt rörande är ock att förnimma huru gerna barnen här gå i skolan. De vilja så oger-na försumma någon dag eller ens någon timme der, att mammorna till och med hafva rätt svårt att få sina barn att stanna hemma från skolan, då de behöfva småttingarne till hjälp med väfven, eller vid några hushållsbestyr, eller då barnens skodon skola lagas.

O. v. K.

— — —

Rörande *Klefva* socken, vid foten, eller, om man så får uttrycka sig, på de nedersta trappstegen af Kinnekulles sydöstra sida, förtäljes, under rubriken *Fornminnen* i »Historiskt-Geografiskt och Statistiskt

Lexikon öfver Sverige», af *Åke Hammar*, Gust. Thomée m. fl., följande:

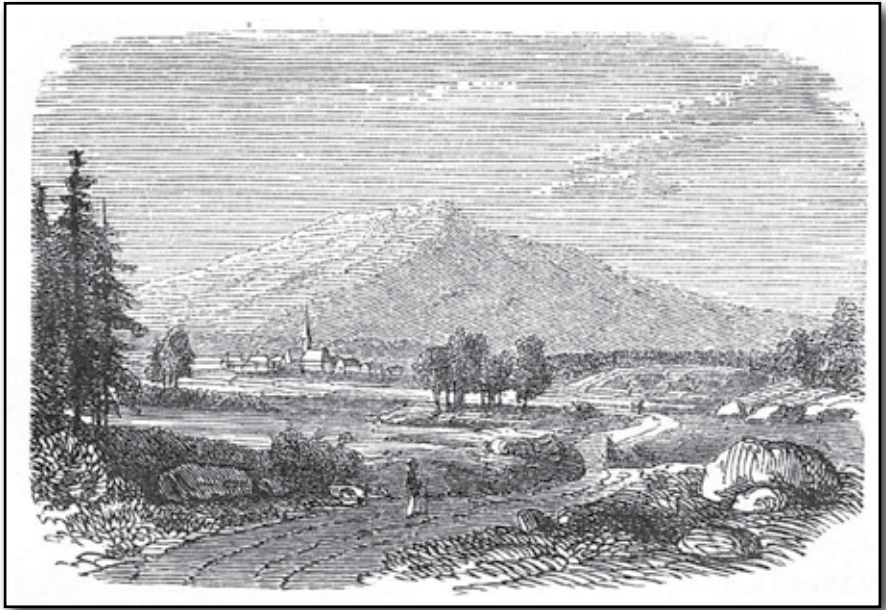
»Inom Klefva socken går en sägen, att derstädes i urtiden varit en stad, och vissa förhållanden gifva vid handen, att den i forntiden åtminstone varit en mindre vanlig bondby, ehuru man numera svårliken lär kunna finna några säkra fakta till bestyrkande af denna folksägen. Församlingens kyrkoherde E. Mellin har öfver socknen upprättat en beskrifning i manuskript, som upptager den härom gående sägnen, äfvensom de inom socknen varande fornminnen, hvarutur följande utdrag här intages: »Högre upp åt himmelen är sundare klimat, der vindarne spela eller storma på fjällen, och traditionen bland folket talar högt, att här i uråldern varit en stad med namnet Gillestad. Ett hemman heter ännu Gillesgård, der stadsgillet och kongl. slottet på höga klefhällen var beläget, med skyhöga koppartorn och gyllene spiror och guldtuppar. Staden var då en sjöstad, och på klipporna synas ännu åldriga spår af hafsvågens svall, der på den tiden äfven Gillestadens örlogsdocka simmade, tills den genom uttorkadt vatten slutligen måste stranda i dyn, deraf ännu i dälden Flygård och Flyhof hafva sina namn, liksom annexen Sihl och Sjögatetelet. På kalkstenskullen, till höger om slottet, der kyrkan nu står, der höjde sig stadens praktfulla afgudatempel, och funnos då i Gillestaden ej mer än 6 gårdar eller tomter, näml.: 1:o Gumsegården, der gumsar beständigt föddes för afgudatjensten och stektes för kungataffeln. 2:o Gröneberg, det kongl. lustslottet, der, inom gröna vallar på tornhöga altaner, endast de kongliga fingo förlusta sig. 3:o Kartegård, der kungsträdgården var alldeles full af vilda kartäpplen, som den tiden voro läckerbitar för hofgommarne. 4:o Kuggården, der offerpresterne bodde, hvilka, sjelfva gödde och ilskne som kuggar, ofta rusade ut,

ridande på dessa vilddjur, att stänga alla de syndare på gatorna, hvilka ej ville knäfalla för dem och afguden. 5:o Knarkegården, hvarest, i vester från staden, var belägen den kongliga hafre- och kornåkern, der kornknarren alltid hördes, men som sedan aldrig hörts på den sidan af staden, emedan han då skrämdes för alltid af de kongl. gnäggande och frustande hästarne, som der hade sitt stall, och hvarest äfven voro de orimligt stora stats- och stridsvagnarne, som natt och dag gingo i knirk och knark, ty — vagnssmörja var då icke ännu uppfunnen. — Så målar traditionen den åldriga taflan af Klefvastaden, och att då varit mer än en bondby torde kunna ses deraf, att, om man gräfver på gatan, som ännu kallas Kungsgatan, finnes en ordentlig, stenlagd gata, en aln under jorden, och en annan gata kallas Drottninggatan, hvilken nu, såsom den uslaste fädref, öfver precipiser och brådstörtande klippor torde kanske efter den tidens smak varit den skönaste promenadbana äfven för drottningar. — Men låtom oss nu se på nutidens beskrifning. Staden ligger på Kinnekulles andra afsats, på skiffer- och kalkstenslagret. Kristallklara vattenkällor, brusande eller smygande från hällarne, skölja rätt ofta stadens trottoirer och släcka den torftige arbetarens törst. Äfven finnes här på söder, på de, i de äldsta kyrkoböcker omnämnda, s. k. malmarne, en med uthuggne hällar försedd källa, kallad Skattkällan, der förmodligen äfven tron i påfvedömet offrat många fyrkar, hvilka de upplystare efterkommande måhända för längesedan uppfiskat, så att man nu får dricka källvattnet rent, utan fruktan att uppsluka hvarken koppar- eller silfverslantar. Om vintern är här ödligt och kallt på de upphöjda hällarne, och icke stor likhet till all den herrlighet som blifver, då vårsol och sommar nalkas... Dessa äro drottning Kinnas höga knän, öfver hvilka den sköna drottningen, med den breda pannan, liksom

från skyarne, leende under den mörkgröna slöjan, blickar så vänligt ner öfver Balders hage, till de onda och goda barnen i Klefvastaden, der de bygga och bo och trifvas temligen väl på drottningens gamla och breda fotblad. Men på dessa drottningens knän, på denna upphöjda vallskans i Balders hage, der vandrar man i Floras herrligaste rike, i fornsagans heliga verld, bland mångtusenåriga ruiner, som traditionen säger, af förstörda trollsloft och konungaborgar, ja! bland uppdukade jättebord och jättestenar på höjderna samt förtrollade och förstenade brudskaror i dalarne, hvilka brudskaror likväl ej torde vara annat än gamla domaresäten, emedan 12 à 14 st. hållar äro der uppresta. Tvänne större sådana, som sägas varit brudgummen och bruden, stå i jernbredd för sig sjelfva, liksom hofverande i brudparad, nästan midt uti vången, och den enfaldiga öfvertron är ännu bland folket, att brudens böjda bröst ännu kännes varmt uti vintern och dess hjerta kännes ännu klappa midt i den hårda hällen. — På förutnämnda vallskans, 400 famnar i nordvest från Klefvastaden, höjer sig det stora och märkvärdiga Brattfors, ett af naturens skönaste underverk, med förvånande höga, lodräta klippväggar, från hvars höjd åskådaren svindlande skådar ner i afgrunden och djupet. — I denna majestätiska, höga jättesol i hällen, som vissa tider af året med sina skummande skyhöga vattenfall måhända kan något liknas vid sjelfva Trollhättan, säges också att bergtrollen i hedendomen haft sitt sköna guldsloft, och att de af en ryttare blifvit narrade att lemna en skön silfverkalk till Klefva kyrka, — som ännu eger denna enda stora silfverkalk, till öfra delen nygjord i senare tider, men nedra delen af gammalt förträffligt arbete, der många ädla stenar synas vara infattade. Den tyckes räkna sin ålder från christendomens äldsta tider och har med upphöjda munkrunor kring foten denna inskrift: In hoc

clausura Christi latet caro pura. Ända till år 1846, då utflyttningarne efter skiftet voro till större delen fullbordade, gingo från Michaeli till midsommar nattvakter omkring byn, en sed från forntiden, som äfven torde visa, att ett litet frö af stadsordning funnits äfven hos efterkommandena. Dessa väktare blåste i lurar och bockhorn, på detta sätt tillkännagifvande timmarne om natten, efter tornurets slag, först och sist framför prestgårdens port. — Midt framför prestgården, nere vid kyrkan, synes den forna stadens torg, som i många hundra år varit förvandladt till ett stort för hela byn inhägnadt planteland, der en god och djup jord på skiffer- och kalkstenshällen frambringa de bästa kål- och rotplantor i orten. Gräfningen af detta planteland skedde till och med år 1846 hvarje år den 5:te Maj, om ock snö och is först måste bortföras. Precist kl. 12 på dagen voro då alla, både unga och gamla, med spade i hand på stället församlade, med foten på spaden, afvaktande 12-slaget, då de efter urgammal sed upphäfdde ett sådant hurrande, att det skallade i de aflägsnaste bergen. I ögonblicket begyntes med oafbruten häftighet gräfningen. Räfning och vidare hyfsning samt fröns utsåning skedde omedelbart derefter. Allt skulle vara färdigt inom halftimman. — Om aftonen samma dag skulle all ungdomen vara församlad och dansa omkring plantlandet, som kallades att sträcka eller räcka plantorna. De, som då föllo omkull, hade ej annat att vänta än krokiga plantor för året, men annars tvärt om. I gårdet vester om prestgården finnes en vacker och klotrund kulle, kallad Friarekullen, inuti konkav såsom ett saltkar och både innan och utanför starkt beväxt med gräs: Frieriet inom samhället tillgick här på följande sätt: Bonddrängen nedlade sig på ena sidan af kullens höga jemna kant och flickan på samma sätt på andra kanten midtemot. Föräldrar och andra vänner lågo på alla öfriga kullens kanter,

såsom glada eller enquietta åskådare. På gifven signal började sedan det unga paret att, som det kallades, »tumla kiste» emot hvarandra på kullens inre sida, ända ner till botten. Kommo de med ansigtet emot hvarandra då de stannade, så skulle de blifva lyckliga makar, och hade lof att tumla om med hvarandra utanför kullen, och dans på kullens öfversta kanter med spel, sång och drickande fortsattes sedan i flera dagar; — men den som icke vände ansigtet till den andra, då de stannade på botten, blef bortkörd med påkar och stenar och fick aldrig fria mer. Bredvid det förut omnämnda plantlandet finnes ett gammalt minnesmärke från forntiden, bestående i ett groft kärnträd af furu, som påstås fordom hafva varit nära 70 alnar långt och skodt i nedra ändan med en grof jernstång, som är nedsatt i jorden. År 1754, under den märkvärdiga onda fredagen, nedföll detta träd och afslogs i toppen nära 30 alnar emot en ladugård, som deraf illa skadades. Dess nuvarande längd är närmare 30 alnar, och är det från roten till toppen på en alns afstånd försedt med grofva hål, deruti fordom pinnar varit inslagna.»

Kinnekulle.

Viktiga ord och personer

Aln.

Längdmått. En aln är 59 cm.

Antecedentia.

Latinskt uttryck som används om en persons bakgrund eller om händelser som redan inträffat.

Enquiett.

Franskt ord som betyder ”otålig” eller ”ivrig”.

Ex professo.

Latinskt uttryck som betyder ”som fackman”.

Famn.

Längdmått. En famn motsvarar 6 fot och är alltså ungefär 178 cm.

Fyrkar.

Ett svenskt mynt som användes från 1478 tills slutet av 1600-talet. Ordet har också använts som slang för ”pengar” i finlands-svenskan.

Gumse.

Annat namn för bagge, en fårhane.

In hoc clausura christi latet caro pura.

Latin som betyder ungefär ”i den här inneslutningen var Kristus ren”.

Kuggar.

Det är oklart vilken typ av djur som författaren hänvisar till.

Mellin, Erik.

[1784–1878] Svensk präst. Tjänstgjorde från år 1835 som kyrkoherde i Kinne-Kleva i Skaraborg. Är i dag mest känd för att ha dokumenterat folktraditionerna om en försvunnen forntida stad.

Olof Skötkonung.

[ca 980–1022] Svensk kung som regerade mellan 995 och 1022. Var den förste svenske kungen som antog den kristna läran och som lät döpa sig.

O. v. K.

[1822–1891] Pseudonym för Erik Oscar von Knorring. Yrkesmilitär från 1840 vid bland annat Fältjägarerekåren. Skrev senare under sin karriär flera militära läroböcker och var en flitig skribent i olika tidskrifter under signaturen ”O. v. K.”.

Skärman, Anders Bernhard.

[1821–1889] Svensk konsnär och präst. Tjänstgjorde som kyrkoherde i Medelplana i Skaraborg från år 1872. Var en pionjär när det gäller fördelarna med undervisning i slöjd i skolväsendet.

Skårman var också verksam som träskulptör.

Stake-sagan.

Det här begreppet anspelar troligen på Harald Eriksson Stake [1598–1677] som började karriären som kammarpage redan som tonåring och som sedan blev en av landets främsta militära befälhavare.

Taffel.

Högtidligt namn för festmåltid. Ordet användes förr även om matbordet samt en typ av piano.

Thoméé, Gustaf.

[1812–1867] Svensk översättare och författare. Thomée skrev framför allt om geografi och historia. Översatte bland annat Charles Dickens till svenska. Hans mest kända verk är "Lärobok i geographien" (1853) och "Stockholms promenader" (1863).

Vång.

Annat ord för äng eller gärde.

*Nu kan du prenumerera på våra nya titlar via **patreon**.*

- Du får en ny e-deckare i veckan.*
- Du får tillgång till ett bibliotek med 50-100 titlar.*
- Du får tillgång till massor av fakta och biografier.*

Mer info:

www.patreon.com/klassiskadeckare